

ЦИФРОВА КРИМІНАЛІСТИКА: ВОЄННІ ВИКЛИКИ ТА НОВІ ЗАВДАННЯ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Шевчук Віктор Михайлович,
професор кафедри криміналістики
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого, доктор
юридичних наук, професор, провідний
науковий співробітник НДІ вивчення
проблем злочинності імені академіка В. В.
Сташиса НАПрН України, Заслужений
юрист України
ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-8058-3071>

Цифрові технології в сучасних умовах - це невід'ємний компонент, інтегрований у всі сфери людської діяльності, який визначає перспективи розвитку економіки, політики, національної безпеки та обороноздатності держави. В сучасних реаліях сьогодення, із розвитком суспільства і процесами цифровізації усіх сфер життя постає проблема удосконалення діяльності судових та правоохоронних органів, зокрема, їх модернізації та переходу до нової цифрової реальності. Водночас, така реальність тісно пов'язана із появою нових форм сучасної злочинності – кіберзлочинів, інформаційного шахрайства, значною кількістю кібернетичних атак на різні об'єкти критичної інфраструктури, державні органи [1, с. 180]. За таких умов цифрова інформація є невід'ємним атрибутом діяльності органів кримінальної юстиції і злочинців, що у свою чергу впливає на розвиток суспільства та визначає тенденції розвитку і завдання юридичної науки, у тому числі й криміналістики [2; 12; 14].

На розвиток криміналістичної науки та суспільства суттєво вплинула повномасштабна збройна агресія Російської Федерації та впровадження воєнного стану в Україні. Очевидно, що динаміка та тенденції злочинності в Україні під час війни значно вплинули на зміну пріоритетів завдань криміналістики та діяльності системи органів кримінальної юстиції. За таких обставин постала необхідність вироблення нових підходів у боротьбі із сучасними воєнними викликами, потреба модернізації та оновлення правоохоронних, судових органів до сучасних умов воєнного стану, створення та запровадження ефективної системи протидії наявним загрозам криміналістичними засобами [11, с. 40-47].

У воєнних реаліях сьогодення гостро постає питання про підвищення ефективності розслідування сучасної злочинності, у тому числі й воєнних злочинів та кіберзлочинів за допомогою цифрових технологій. За таких обставини зараз можна говорити про активізацію тенденцій формування та застосування нового наукового напрямку – цифрової криміналістики (Digital

Forensics, Digital Forensic Science or Digital Criminalistics) [4, с. 31-37]. Для позначення даного напрямку використовуються й інші терміни – «комп'ютерна криміналістика» (Computer Forensic) [7, с. 29-30], «електронна криміналістика» [3, с. 79] або «криміналістика в комп'ютерних системах» [13, с. 189].

У спеціальній літературі існують різні підходи до визначення поняття цифрової криміналістики та її місця у системі криміналістики та судових наук. Одні науковці вказують, що цифрова криміналістика - це окрема галузь судових наук, яка являє собою систему наукових методів дослідження цифрових доказів з метою сприяння виявленню та розслідуванню кримінальних правопорушень [9, с. 290]. Інші зазначають, що цифрова криміналістика має відношення до процесу збору, отримання, збереження, аналізу та подання електронних (цифрових) з метою отримання оперативного-розшукових відомостей, доказової інформації і здійснення розслідування та кримінального переслідування по відношенню до різних видів кримінальних правопорушень [6, с. 179], включаючи кіберзлочини та воєнні злочини, що вчиняються окупаційними військами РФ на території України. В деяких джерелах вказується, що цифрова криміналістика має відношення до процесу збирання, отримання, збереження, аналізу та подання електронних (цифрових) доказів у досудовому та судовому провадженні. Тому цифрова криміналістика може складати стратегічний напрямок у розвитку криміналістичної науки [13, с. 192].

З огляду на викладене, можна стверджувати, що предмет цифрової криміналістики становлять закономірності виявлення, фіксації, попереднього дослідження, використання комп'ютерної інформації, цифрових слідів та засобів їх оброблення з метою вирішення завдань виявлення, розкриття, розслідування та профілактики кримінальних правопорушень, а також розроблення на цих знаннях закономірностей технічних засобів, прийомів, методичних рекомендацій, спрямованих на оптимізацію діяльності щодо протидії кримінальним правопорушенням у цифровому просторі.

Отже, цифрова криміналістики – це галузь криміналістики, яка займається вивченням закономірностей виникнення і використання цифрових слідів та розроблення на знанні цих закономірностей технічних засобів, прийомів та методів щодо виявлення, фіксації, вилучення та дослідження цифрової інформації (доказів) й засобів її оброблення з метою розкриття, розслідування та профілактики кримінальних правопорушень.

Вважаємо, що треба чітко розрізняти цифрову криміналістику як окрему галузь криміналістичних знань, спрямовану на дослідження цифрових слідів, з одного боку, та з іншого - застосування цифрових технологій у розслідуванні та судовому роз'язді, тобто процес цифровізації криміналістики як закономірний сучасний етапу її розвитку та формування, який передбачає впровадження цифрових технологій у різні

галузі криміналістичної техніки та судової експертизи, до самого процесу досудового розслідування [9, с. 288].

Певний науковий та практичний інтерес, на наш погляд, набувають інструменти цифрової криміналістики, які допомагають у виявленні та розслідуванні воєнних злочинів та сприяють невідворотності покарання воєнних злочинців, що виокремлюються у фаховій літературі. Серед них акцентується увага на таких: пошук за ключовими словами та хештегами, списки яких попередньо підготовлені, моніторинг радарів та системи офіційного моніторингу суден Marine Traffic, аналіз супутникових знімків, використання технології аналізу «великих даних» (Big Data); аналіз геолокаційних міток, дослідження фото- та відеоматеріалів у відкритому доступі та наданих слідству, використання програм для аналізу та обробки цифрових зображень, дослідження телефонних розмов, аналіз електронних пристроїв, аналіз ігрових систем, система розпізнавання облич і пошуку їх у відповідних базах даних (в Україні використовують додаток з розпізнавання облич Clearview Af для ідентифікації потенційно них злочинців і загиблих) [4, с. 32].

В інших джерелах виокремлюються такі сучасні напрями цифрової криміналістики: 1) дослідження хмарних сховищ; 2) дослідження мобільних пристроїв (телефонів); 3) дослідження програм (месенджерів та інших застосунків для смартфонів, що використовуються для обміну інформацією); 4) дослідження інтернет-речей (IoT); 5) мережеві дослідження; 6) дослідження новітніх приладів і додатків (Alexa від Amazon, Google Assistant, Siri від Apple та ін.); 7) дослідження додатків не для телефону (дослідження баз даних, Spotlight, America online instant messaging, дронів, волатильної пам'яті, Даркнету, засобів антикриміналістики, видалених і фрагментованих файлів, зображень, флеш-пам'яті, криптовалюти); 8) цифровий аналіз поведінки окремих осіб, груп людей та їх взаємозв'язків і відносин; 9) цифрова криміналістична розвідка та розвідка на основі відкритих джерел тощо [10].

Таким чином, процес цифровізації криміналістики є закономірним етапом розвитку та формування сучасних криміналістичних знань, який передбачає впровадження цифрових технологій у різні галузі криміналістичної науки, судової експертології та юридичної практики. В реаліях сьогодення необхідно актуалізувати розроблення проблематики цифрової криміналістики в сучасних умовах. При цьому особливу увагу треба звернути на підвищення ролі криміналістичної дидактики, зокрема, криміналістичну підготовку слідчих, прокурорів, судів, детективів, слідчих-криміналістів, судових експертів у сфері цифрових технологій. Доволі актуальним нині є започаткування нової професії та здійснення підготовки цифрового криміналіста. За таких обставин сучасна парадигма криміналістики повинна бути спрямована на подальший розвиток та формування цифрової криміналістики для ефективного вирішення нових завдань в умовах воєнного стану та процесів цифровізації суспільства.

Література:

34. Бурбело Б.А. Криміналістичні основи протидії кіберзлочинності. Актуальні питання розслідування кіберзлочинів: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків: 10 груд. 2013 р.). Харків: ХНУВС, 2013. С. 179–181.
35. Журавель В. А. Загальна теорія криміналістики: генеза та сучасний стан: монографія. Харків: Право, 2021. 448 с.
36. Заєць І. С. Перспективи криміналістики в умовах інформатизації суспільства. Актуальні питання виявлення та розкриття злочинів Національною поліцією: вітчизняний та зарубіжний досвід : матеріали Міжнар. наук.-практ. круглого столу (Київ, 19 лют. 2020 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. С. 77-81.
37. Латиш К. Цифрова криміналістика у період війни в Україні: можливості використання спеціальних знань у сфері інформаційних технологій. Kriminalistika ir teismo ekspertologija : mokslas, studijos, praktika: XVIII, 2022. T. 18. С. 31-37.
38. Konovalova V. O., Shevchuk V. M. Modern criminalistics in the conditions of war: problems of adaptation and reload. Modern research in world science: Proceedings of the 5th International scientific and practical conference (August 7-9, 2022). Sci-conf.com.ua. Lviv, Ukraine. 2022. Pp. 896-903.
39. Kolodina A. S., Fedorova T. S. Tsyfrova kryminalistyka: problemy teorii i praktyky. Kyivskiy chasopys prava – Kyiv Journal of Law, issue 1, 2022. P.176-180.
40. Полотан О.І. Комп'ютерна криміналістика: основні завдання та проблеми. Інформація не суспільство: технологічні, економічні та технічні аспекти становлення": міжн. наук. конф. Тернопіль. Вип. 68. 2022. С. 29-30.
41. Samodin A. V. Suchasne rozuminnia fenomenu «tsyfrova kryminalistyka». Innovatsii v kryminalistytsi ta sudovii ekspertyzi : materialy mizhvidom. nauk.-prakt. konf. (Kyiv, 25 lystop. 2021 r.). Innovations in criminology and forensic examination: science practice conf. (Kyiv, November 25). Kyiv, 2021. Pp. 275-279.
42. Степанюк Р. А., Перлін С. І. Цифрова криміналістика й удосконалення системи криміналістичної техніки в Україні. Вісник Луганського держ. ун-ту внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. 2022. № 3 (99). С. 283-294.
43. Reedy P. Interpol review of digital evidence 2016-2019. Forensic Science International: Synergy. 2020. Vol. 2. P. 489–520.
44. Шевчук В. М. Перезавантаження криміналістики в умовах війни: проблеми, завдання, перспективи. Проблематика документального оформлен-ня, визначення шкоди та відшкодування збитків, завданих Україні та її громадянам внаслідок збройної агресії

- Російської Федерації: тези наук.-практ. конф. (м. Харків, 22 червня 2022 р.). Харків, 2022. С. 40-47.
45. Шевчук В.М. Сучасний стан та тенденції розвитку криміналістики: актуальні проблеми сьогодення. Пробл. законності. 2019. 146. С. 234–246.
 46. Shepitko V., Shepitko M. The Formation of Digital Criminalistics as a Strategic Direction for the Development of Science. XVII Criminalistics and Forensic Expertology: Science, Studies, Practice. Abstracts of the XVII International Congress (September 16-17, 2021). Bratislava, Slovak Republic, 2021. P. 187-198.
 47. Shepitko V., Shepitko, M. Doktryna kryminalistyky ta sudovoi ekspertyzy: formuvannia, suchasnyi stan i rozvytok v Ukraini. Pravo Ukrainy – Law of Ukraine, 2021, 8. P. 12-27.

НОРМАТИВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ПРАКТИКА НАДАННЯ СЕКСУАЛЬНИХ ПОСЛУГ ЛЮДЯМ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Яковець Ірина Станіславівна,

професор кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності Навчально-наукового Інституту права ім. князя Володимира Великого МАУП,
доктор юридичних наук, старший науковий співробітник

За оцінками ВООЗ, понад мільярд людей, близько 15% населення земної кулі, мають деяку форму інвалідності і тільки близько 5% з них мають вроджену інвалідність. У переважній більшості випадків інвалідність вважають наслідком соціальних, економічних чи політичних чинників, аварії або збройного конфлікту. В даний час може існувати більше факторів, які сприяють збільшенню випадків інвалідності, у тому числі забруднення навколишнього середовища, ВІЛ/СНІД та наркоманія.

Станом на перше січня 2021 року в Україні налічувалося 2 мільйони 703 тисячі людей з інвалідністю, з них мають першу групу (тобто, є максимально обмеженими) 222,3 тисячі осіб.

У 2011 році Всесвітня організація охорони здоров'я та Світовий банк опублікували перший Всесвітній звіт про інвалідність, який включає питання сексуального та репродуктивного здоров'я та підтримує принципи й імплементацію Конвенції ООН про права людей з інвалідністю.

Сексуальні та репродуктивні права повинні бути гарантовані для осіб з обмеженими можливостями, але не дивлячись на це, такі люди часто